

BIULETYN

Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego

WARSZAWA

MAJ-CZERWIEC 1950

Nr 5-(29)

Wydaje Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, W-wa, ul. Smulikowskiego 6-8.

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI POLSKIEGO TOWARZYSTWA KRAJOZNAWCZEGO W ROKU 1949

Organizacja

Pracami Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego kierował Zarząd Główny wybrany na Zjeździe Delegatów Oddziałów PTK w Olsztynie w dniu 16 czerwca 1949 roku.

Skład Zarządu Głównego był następujący:

Prezes — prof. dr. Stanisław Leszczycki, Viceprezesi: pos. Marek Arczyński, dr. Kazimierz Jasiński, Józef Kołodziejczyk, Stanisław Lenartowicz, prof. inż. Jan Witkiewicz, pos. Wacław Żukowski. Sekretarz Generalny — Kazimierz Staszewski, zast. Wacław Kowalski, Skarbnik — Arkadiusz Dobrowolski, zast. Tadeusz Nawrocki. Członkowie Zarządu: Stefania Cieślakowska, dr. Regina Fleszarowa, dr. Stanisław Herbst, dr. Ignacy Henner, dr. Stefan Jarosz, prof. Leopold Węgrzynowicz, dyr. Jadwiga Jaroszowa, Zygmunt Nawrocki, dr. Mieczysław Orłowicz, dr. Stanisław Szymański, Justyn Wojsznic, Kazimierz Wyszomirski, pos. Antoni Langer, dr. Władysław Miłata, Wacław Pietraszkiewicz.

Zastępcy: dr. Wiesława Rychling Kondracka, inż. Jan Reychman, Marian Ryczer, Wiktor Sarnecki, dr. Franciszek Uhorezak. Komisję Rewizyjną stanowili: Zygmunt Beczkowicz — przewodniczący, Władysław Gruszczyński, Konstanty Czerwiński, Jerzy Kołodziejki, Stanisław Osiecki, Zofia Wołowska.

W kwietniu 1950 roku dr. Kazimierz Jasiński złożył rezygnację ze stanowiska Viceprezesa i członka Zarządu Głównego.

Prezes PTK dr. Stanisław Leszczycki ze względu na przepracowanie przekazał we wrześniu 1949 roku bezpośrednio kierowanie sprawami bieżącymi Towarzystwa Viceprezesowi posłowi Markowi Arczyńskiemu, zachowując dla siebie ogólne kierownictwo w sprawach PTK oraz decyzję w sprawach zasadniczych. Na skutek powyższego posiedzenia Prezydium od września 1949 roku odbywały się pod przewodnictwem Viceprezesa Marka Arczyńskiego. Viceprezes Józef

Kołodziejczyk kierował sprawami muzealnymi, bibliotecznymi oraz zbiorów fotograficznych. Poświęcając swój czas wyłącznie dla spraw Towarzystwa, odbywał częste wyjazdy w teren w sprawach powierzonych jego kierownictwu oraz w sprawach organizacyjnych. Viceprezes Stanisław Lenartowicz kierował sprawami turystycznymi, zaś Viceprezes inż. Jan Witkiewicz i dr. Stanisław Szymański kierowali sprawami wydziału społecznej opieki nad zabytkami przeszłości, przy czym dr. Szymański odbył szereg wyjazdów w teren również w sprawach organizacyjnych. Sprawy organizacyjne powierzono Sekretarzowi Generalnemu Kazimierzowi Staszewskiemu, sprawy finansowe Skarbnikowi Arkadiuszowi Dobrowolskiemu. Wacław Kowalski, zast. Sekretarza Generalnego objął sprawy techniczne związane z wydawnictwami PTK. Prof. Leopold Węgrzynowicz objął przewodnictwo Komisji Kół Krajoznawczych Młodzieży Szkolnej, jego zastępcą była dyr. Jadwiga Jaroszowa.

Skład Zarządu Głównego był przemyślany w ten sposób, by ułatwić łączność ze stronnictwami politycznymi, Centralną Radą Związków Zawodowych, Funduszem Wczasów Pracowniczych, Związkiem Samopomocy Chłopskiej. Ta sama zasada była stosowana i w Oddziałach PTK, które zwykle mandat Viceprezesa Zarządu i jeden co najmniej mandat członka Zarządu powierzały przedstawicielom miejscowych komórek związków zawodowych. Szczególnie ścisłą współpracę ze związkami zawodowymi nawiązano w Rzeszowie, Katowicach i Gdańsku.

Zarządy Okręgowe PTK działały w następujących ośrodkach: Olsztyn, Szczecin, Lublin, Poznań, Rzeszów. W innych ośrodkach rolę Zarządów Okręgowych spełniały Zarządy Oddziałów w miastach wojewódzkich.

W maju 1950 roku w kartotekach Zarządu Głównego było zarejestrowanych 77 Oddziałów Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego. (W maju 1949 — 72 Oddziały).

Oto wykaz Oddziałów PTK wraz z adresami:

1. Augustów, Inspektorat Szkolny
2. Będzin, ul. Kołłątaja 22 zał. dnia 9.X.1949 r.
3. Biała Podlaska, Henryk Szydłowski, ul. Warszawska 12 (Pow. Zarz. Drog.)
4. Białystok, ul. Mickiewicza, Państw. Liceum Pedagog.
5. Bielsk Podlaski, ul. Mickiewicza 6
6. Biskupiec, ul. Chrobrego 12, Pow. Zarz. Drog.
7. Bydgoszcz, ul. Konarskiego 2
8. Chełm Lubelski, ul. Lubelska 1.
9. Czaplinek, woj. Szczecińskie, Zarząd Miejski zał. dnia 22.XI.1949 roku.
10. Częstochowa, Najsw. Marii Panny Nr 51.
11. Działdów, ul. Dworcowa 28.
12. Ełbląg, ul. Krótka 5
13. Gdańsk, Urząd Wojewódzki, Wydz. Kultury i Sztuki.
14. Giżycko, ul. Daszyńskiego 13, Pow. Zarz. Drogowy.
15. Gniezno, ul. Stalina 6 m. 4
16. Gorlice, Niepodległości 3, zał. dn. 19.I. 1950 roku
17. Inowrocław, Jacewo 40, Szkoła Podstawowa.
18. Jarocin, Z. Janowska, Kier. Szkoły Podstawowej Nr 2
19. Jarosław, ul. Kraszewskiego 17, zał. dn. 20.I. 1950 roku
20. Jasło, ul. Staszica 10
21. Jelenia Góra, ul. 15 Grudnia Nr 36
22. Kalisz, ul. Majkowska 9, (Gazownia, ob. B. Szczepańska).
23. Katowice, Dworcowa 15
24. Kazimierz Dolny, Gimnazjum Mechaniczne, p. Kazimierz Dolny
25. Kętrzyn, ul. Powstańców Warszawy, dyr. Li-charewa
26. Kielce, Plac Partyzantów Nr 1, 2, 3.
27. Kłodzko, ul. Aliantów 5, Liceum Pedagogiczne
28. Kołobrzeg, Ratusz, K.K.O.
29. Końskie, ul. Krakowska 3
30. Kraków, ul. Grodzka 64, Inst. Geogr.
31. Krosno, Liceum Pedagogiczne, prof. Tadeusz Patla
32. Lidzbark Warm., Wysoka Brama
33. Lublin, Krakowskie Przedmieście 39 pokój 7
34. Łęczyca, Plac Kościuszki 32
35. Łowicz, Pow. Zarząd Drogowy, ul. Stalina 4
36. Łódź, ul. Zachodnia 15
37. Miechów, ob. J. Piwowarski zał. dnja 10.XI. 1949 roku
38. Międzyzdroje, Al. Niepodległości 22
39. Międzyrzec Wlp., Muzeum Regionalne
40. Mrągowo, Starostwo
41. Myślenice, ul. Wyspiańskiego 2.
42. Olkusz, ul. Mickiewicza 11
43. Wysoka Brama, plac Gen. Świerczewskiego
44. Opoczno, Starostwo, zał. 18.II.1949 r.
45. Ostrowiec świętokrzyski, Siennieńska 34 ob. Maria Zakowska
46. Pabianice, Plac Dąbrowskiego 1, Zamek
47. Pasłęk (woj. olsztyńskie), Stalina 42
48. Piotrków Trybunalski, Plac Zamkowy 4. Zamek
49. Płock, Zarząd Miejski, prezes Jan Mozyrko
50. Poleczyn Zdrój, Roosvelta 1
51. Przemyśl, Zarząd Miejski zał. 26.III. 1950 r.
52. Poznań, ul. Mickiewicza 3 m. 7
53. Puławy, Biblioteka P.S.W.G.W.
54. Radom, Nowotki 12, Muzeum
55. Radomsko, Pow. Zarząd Drogowy
56. Rzeszów, ul. Lwowska 8
57. Sandomierz, ul. Żeromskiego 6
58. Słupsk, Popławskiego 19, Izba Przem. Handlowa
59. Sochaczew, (chwilowo nieczynny)
60. Stargard nad Iną, ul. Futrzana 16
61. Suwałki, Kościuszki 69
62. Szczecin, Plac Batorego 2
63. Tarnobrzeg, Sąd Grodzki, prezes Kazimierz Bochniewicz
64. Tczew, Kościuszki 32 (chwilowo nieczynny)
65. Tarnów, Brodzińskiego 29 m. 14, zał. dn. 14.VI.1949 roku
66. Tomaszów Mazowiecki, ul. Św. Antoniego 24
67. Toruń, ul. Zjednoczenia 24
68. Wałbrzych, ul. Słowackiego 16
69. Warszawa, ul. Wilcza 22
70. Warka, ul. Warszawska 1
71. Węgrzewo, Kraszewskiego 5, Pow. Zarząd Drogowy
72. Włocławek, ul. Słowackiego 1
73. Wrocław, Uniwersytet, prof. Wł. Walczak
74. Zakroczym, Zarząd Miejski, zał. 4.V.1949 r.
75. Zamość, Ratusz, ob. Mieczysław Oleszek
76. Zielona Góra, ul. Sikorskiego 60
77. Ziębice, Zarząd Miejski

Ruch wycieczkowy

Rzucone na Zjeździe olsztyńskim hasło: Krajoznawstwo na usługach mas — w głównej mierze ujawnić się winno w liczbach związanych z ruchem wycieczkowym. Ruch ten w roku 1949 był bardzo ożywiony, a to dzięki inicjatywie Komisji Krajoznawczej przy Centralnej Radzie Związków Zawodowych oraz inicjatywie Związku Samopomocy Chłopskiej. W Komisji Krajoznawczej C.R.Z.Z. zasiadają między innymi przedstawiciele Zarządu Głównego P.T.K. dzięki czemu nasza organizacja ma zapewniony wpływ na przebieg akcji wycieczkowej organizowanej przez Związki Zawodowe. W roku 1949 Okręg Rzeszowski P.T.K. podjął udaną próbę przeszkolenia działaczy Związków Zawodowych w zakresie organizowania prac krajoznawczych oraz wycieczek. Próbę tę w roku 1950 podjęły i inne Okręgi.

Dzięki temu, że w Zarządzie Głównym zasiada przedstawiciel Związku Samopomocy Chłopskiej ob. Kazimierz Wyszomirski, Polskie Towarzystwo Krajoznawcze ma uiatwioną łączność z ruchem wycieczkowym organizowanym dla wsi przez Zw. Sam. Chłopskiej.

Główny napor wycieczek krajoznawczych skierowany został do Warszawy, która uzyskała wspaniałą atrakcję turystyczno-krajoznawczą w postaci trasy W — Z. Zarząd Główny P.T.K. szedł z wydatną pomocą Oddziałowi Warszawskiemu P.T.K. na którego barki spadł w dużej mierze obowiązek obsłużenia tego wzmożonego ruchu wycieczkowego. Skromne nasze środki finansowe nie pozwalały na realizację wszystkich w tej dziedzinie projektów, mimo to Oddział Warszawski może się wykazać poważnymi osiągnięciami w zakresie obsłużenia ruchu wycieczkowego.

Przez statystyki P.T.K. w okresie sprawozdawczym przeszła zaledwie część liczb związanych z ruchem wycieczkowym w roku 1949. Liczby te wskazują jednak dobitnie na to, jaką rolę może odegrać Polskie Towarzystwo Krajoznawcze przy sprzyjających warunkach finansowych.

Organizowany przez P.T.K. ruch wycieczkowy ujmujemy w trzy działy: wycieczki własne P.T.K., wycieczki PTK organizowane dla Związków Zawodowych, wycieczki obsłużone przez P.T.K.

W okresie sprawozdawczym 30 Oddziałów P. T. K. organizowało własne wycieczki krajoznawcze. Według uzyskanych sprawozdań wycieczek własnych zorganizowano 296 (w roku 1948 — 342), przy udziale 15.993 uczestników (w roku 1948 — 14.651 uczestników). Większe liczby wycieczek własnych zorganizowały następujące Oddziały P.T.K.: Częstochowa — 27, Gdańsk — 24, Kraków — 25, Olsztyn — 17, Poznań — 54, Warszawa — 69, Lublin — 70.

Foto ze zbiorów P. T. K.

Masowa wycieczka P. T. K. zorganizowana przez Katowicki Oddział P. T. K.

Nową pozycję w roku sprawozdawczym stanowią wycieczki organizowane dla Związków Zawodowych. Wycieczek tych zorganizowano 104 przy udziale 24.560 uczestników. Poważniejszymi wynikami mogą się wykazać następujące Oddziały PTK: Katowice — 21 wycieczek przy udziale 10.665 uczestników, Kraków — 30 wycieczek przy udziale 3.500 uczestników, Poznań — 14 wycieczek — 1042 uczestników, Tomaszów Maz. 11 wycieczek — 440 uczestników. W szczególności wielką popularnością cieszą się wycieczki Oddziału PTK w Katowicach. Zarząd tego Oddziału wy-

szedł w tej dziedzinie wiele inicjatywy i pomysłów.

Oddziały P.T.K. obsłużyły w roku sprawozdawczym 1617 wycieczek (w roku 1948 — 633 wycieczki przy udziale 171.707 uczestników, w roku 1948 — 49.233 uczestników). Analiza uzyskanych od Oddziałów sprawozdań wykazuje, że niektóre z nich potrafiły opanować kierowany do ich miast ruch wycieczkowy i w sposób należyty wycieczki obsłużyć. Ułatwiają te prace Elura Turystyczne P. T. K., w szczególności tam, gdzie dysponują one choćby skromnym lokalem. Podane poniżej liczby wskazują na rolę P. T. K. w oprowadzaniu wycieczek krajoznawczych.

Podajemy tylko te Oddziały, które mogą się wykazać poważniejszymi wynikami prac.

Oddział w Częstochowie obsłużył 15 wycieczek zgłoszonych, Oddział w Kazimierzu Dolnym 26 wycieczek, Oddział w Kielcach 19 wycieczek, Oddział w Krakowie — 218 wycieczek (35.500 uczestników), w Olsztynie 48 wycieczek, Pabianicach — 28 wycieczek, Poznaniu 22 wycieczki, w Puławach 127 wycieczek (6.353 uczestn.), w Sandomierzu — 43 wycieczki, w Wałbrzychu — 20 wycieczek, w Warszawie — 324 wycieczki (76.870 uczestników), w Włocławku 105 wycieczek, w Zamościu 498 wycieczek (29.720 uczestników), w Lublinie 102 wycieczki.

Liczby powyższe nie obejmują ruchu wycieczkowego Kół Krajoznawczych Młodzieży Szkolnej P. T. K., który to ruch był niewątpliwie wydatny.

Szkolenie przewodników

Dla zapewnienia wycieczkom odpowiednich przewodników poszczególne Oddziały Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego kontynuowały także szkolenia przewodników na organizowanych we własnym zakresie kursach.

W tej dziedzinie następujące Oddziały mogą wykazać się pracą:

Kurs dla przewodników w Elblągu ukończyło 21 przewodników, w Katowicach — 31, w Kielcach — 60, w Krakowie — 120, w Lublinie — 25, Radomiu — 32, Puławach — 26, w Szczecinie — 20, Tarnobrzegu 5, Tomaszowie Maz. — 22, Warszawie — 75, w Warce — 6, Włocławku — 22, w Zamościu — 52.

Ogółem na 18 kursów dla przewodników P. T. K. zgłosiło się 689 uczestników, ukończyło kurs 520 uczestników.

Kurs dla organizatorów ruchu krajoznawczego, zorganizowany przez Okręg P. T. K. w Rzeszowie, a odbyty w Gorlicach, ukończyło 71 uczestników. Na kurs ten Związki Zawodowe zgłosiły 40 delegatów, Liga Kobiet 5 delegatek, resztę słuchaczy stanowili przedstawiciele Oddziałów PTK i Kół Krajoznawczych Młodzieży Szkolnej P. T. K.

Wzmożony ruch turystyczno-krajoznawczy powoduje potrzebę przeszkolenia szerokich zastępów działaczy krajoznawczych, instruktorów

oraz przewodników krajoznawczych. Pragnąc uczynić zadość tej potrzebie, Zarząd Główny P. T. K. opracował zakresiony szeroko plan szkolenia krajoznawczego w oparciu o fundusze Ministerstwa Komunikacji, Biura Turystyki. Plan ten oraz szczegółowa instrukcja przewiduje przeszkolenie przez Zarząd Główny Instruktorów Krajoznawczych Zarządu Głównego, Instruktorów Okręgowych dla Związków Zawodowych, Instruktorów PTK dla poszczególnych terenów oraz przewodników krajoznawczych dla różnych terenów. Szkoleniem mają się zająć: Zarząd Główny, Okręgi PTK oraz wyznaczone Oddziały P. T. K.

Plany przewidują objęcie akcją szkoleniową terenu całej Polski.

Znakowanie szlaków turystycznych

W zakresie znakowania szlaków wycieczkowych mamy do zanotowania następujące wyniki (rok 1949): Oddział w Elblągu znakował dalsze partie Parku Bażantarni, Oddział w Kielcach wyznakował szlaki: Kielce—Domaszowice, Majchocice, Cieloty, św. Katarzyna, św. Krzyż, Słupia Nowa, św. Katarzyna; Bodzenty, Zagnańsk, Samsonów, Sumlin, Kielce; Słowik—Chęciny, Rykoszyn—Małogoszcz. W terenie ustawiono tablice informacyjne. Oddział w Krakowie znakował w dalszym ciągu Szlak Orlich Gniazd do Ogrodzieńca. Oddział w Poznaniu opracował 5 szlaków turystycznych w Wielkopolskim Parku Narodowym. Oddział Warszawski uzupełnił szlak niebieski od Czerwińska do Leszna, szlak zielony od Palmir do Izabelina wyznaczył nowy szlak biało-żółty od Szymanowa do schroniska w Granicy. Ustawiono kilkanaście tablic informacyjnych.

Przy znakowaniu szlaków posilkowano się w głównej mierze subwencjami Min. Komunikacji, Biura Turystyki.

Akcja schroniskowa

W zakresie akcji turystycznej Zarząd Główny P. T. K. silny nacisk położył na należyte wykonanie planu inwestycyjnego w dziedzinie odbudowy i zaopatrzenia schronisk i domów wycieczkowych. Plan ten, aczkolwiek rozległy, w niewystarczającym stopniu zaspakajał istniejące potrzeby ruchu wycieczkowego zarówno co do ilości potrzebnych obiektów, jak i wysokości przyznanych na poszczególne obiekty kredytów. Dlatego też w toku prac nad ich odbudową trzeba było niejednokrotnie zabiegać w Ministerstwie Komunikacji o uzyskanie kredytów dodatkowych.

Poza tym Ministerstwo Komunikacji, Biuro Turystyki ze swej strony wysunęło szereg projektów w dziedzinie urządzenia dużych ośrodków turystycznych dla ruchu masowego oraz w dziedzinie ośrodków wypoczynkowych (weekendowych — „na koniec tygodnia”) w okolicach wielkich miast, przyznając na te cele odpowiednie kwoty Polskiemu Towarzystwu Krajoznawczemu.

Zarząd Główny sprawował centralnie nadzór nad przebiegiem odbudowy poszczególnych schronisk i domów wycieczkowych, oraz ich przygotowaniem do stanu używalności przez odpowiednie wyposażenie, przede wszystkim pod kątem widzenia potrzeb masowego ruchu krajoznawczo-turystycznego. Nadzór ten polegał na wydawaniu odpowiednich dyspozycji, objazdach poszczególnych ośrodków prowadzących roboty, przy czym w objazdach tych wzięli udział: Prezes P. T. K. dr. Stanisław Leszczycki w towarzystwie

Foto ze zbiorów P. T. K.
Schronisko P. T. K. nad Wigrami

Kierownika Biura mgr. Zbigniewa Tokarskiego (Zakroczym, Bielsk Podlaski, Augustów, Białystok, Wigry, Suwałki), Vice Prezes Stanisław Lenartowicz, kierownik działu turystycznego P.T.K. (Słupsk, Gdańsk, Elbląg, Tczew, Olsztyn, Jelenia Góra, Świeradów, Szalarska Poręba, schronisko na przełęczy karkonoskiej, Wałbrzych, Ziębice, Bardo, Kłodzka) Inspektor schroniskowy ob. Wacław Bagieński, oraz niektórzy członkowie Prezydium Zarządu Głównego. Częste przyjazdy do Zarządu Głównego przedstawicieli Oddziałów w sprawach inwestycyjnych umożliwiały Centrali sprawdzanie tempa prac przy odbudowie i wyciąganie odpowiednich wniosków.

Najrozleglejszą i najwyższą działalność inwestycyjną prowadzono na obszarze działalności Oddziałów w Olsztynie, Szczecinie, Jeleniej Górze, Wałbrzychu, Gdańsku, Słupsku.

W dniach 25 i 26 września 1949 roku Zarząd Główny zwołał do Warszawy zjazd instruktorów okręgowych P. T. K. oraz prezesów Okręgów i Oddziałów z tych województw, na terenie których prowadzono prace inwestycyjne. Na zjeździe omówiono sytuację i stan robót inwestycyjnych w całym kraju oraz środki zaradcze, gdzie stan prac był niezadawalniający.

W trosce o całkowite wykorzystanie zasiłków pieniężnych przyznanych Polskiemu Towarzystwu Krajoznawczemu na cele inwestycyjne, Zarząd Główny starał się w toku prac budowlanych i zaopatrzeniowych o przerzuty kredytów do miejsc mających pewność należytego wykorzystania funduszy. Wymagało to ustawicznej czujności, stałej styczności z terenem i zabiegów w Mini-

sterstwie Komunikacji o zezwolenie na takie przerzuty. Podkreślić należy, że stanowisko Biura Turystyki Ministerstwa Komunikacji w tych sprawach było nader życzliwe.

W ciągu roku 1949 z funduszy Ministerstwa Komunikacji, Biuro Turystyki — Polskie Towarzystwo Krajoznawcze użyło na odbudowę i wyposażenie schronisk oraz domów wycieczkowych ogółem:

1. Z Funduszu Inwestycyjnego . . . 69.621.000 zł.
2. Z kredytów administracyjnych . . . 4.149.000 zł.

Razem . . . 73.770.000 zł.

Ważną troską Zarządu Głównego w roku sprawozdawczym było uporządkowanie gospodarki wewnętrznej w schroniskach czynnych. Gospodarka ta budziła zastrzeżenia. Tradycje tej gospodarki sięgały korzeniami do pierwszych lat powojennych, kiedy to w braku ujednostajnionych przepisów prawnych, w obawie przed zniszczeniem obiektów osadzało się w obiektach turystycznych dzierżawców, którzy na własne ryzyko prowadzili improwizowane inwestycje oraz gospodarke w schronisku. Doświadczenia pierwszych lat powojennych spowodowały potrzebę ustalenia ogólnych zasad gospodarki w schroniskach, opracowania wzorów umów, instrukcji, zasad księgowości, sprawozdawczości, regulaminów i t. p.

Będące w dyspozycji P. T. K. schroniska pod względem samowystarczalności gospodarczej przedstawiały się różnie: jedne były dochodowe, inne zaledwie samowystarczalne, inne wybitnie deficytowe. Pozostawienie schroniska sezonowego bez nadzoru w okresie posezonalnym groziło zmarnowaniem dokonanych inwestycji, ustalenie stałego i wystarczającego nadzoru wymagało znów specjalnych funduszy, którymi P. T. K. nie dysponowało. Należało przy tym dbać o to, by wypróbowani i zdolni kierownicy schronisk nie porzucali swych stanowisk w okresie, kiedy schronisko nie było rentowne.

Unormowaniu tych spraw Zarząd Główny poświęcał wiele czasu. Omówienie tych zagadnień było głównym celem konferencji w dniach 25 i 26 września z udziałem przedstawicieli zainteresowanych Oddziałów i Okręgów.

Na konferencji tej uznano za konieczne wprowadzenie od 1 stycznia 1950 roku zasady, iż system administrowania schroniskiem przez dzierżawców zastąpiony zostanie systemem administrowania we własnym zakresie P.T.K. przez stałych kierowników, pracowników Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego zaangażowanych na podstawie umów o pracę.

Zwrócono uwagę i położono nacisk na konieczność prowadzenia prawidłowej księgowości i przejrzystej rachunkowości, dającej możliwość łatwego sprawdzenia obrotów, dochodów i wydatków, stosowania ustalonych i zatwierdzonych przez właściwe władze cenników. Zarząd Główny opracował wzory umów z kierownikami schronisk, rachunkowości, cenników, regulaminów, spisów

inwentarza, książki inwentarzowej, materiałowej i t. p. Dla ujęcia statystyki ruchu turystycznego w schroniskach opracowano i rozesłano karty ewidencyjne, sprawozdawcze.

W porozumieniu z Biurem Turystyki Ministerstwa Komunikacji Zarząd Główny ustalił układ, treść i zakres kartoteki schronisk i domów wycieczkowych, do której materiał zebrano w drodze ankiety przeprowadzonej między Oddziałami P. T. K. Powołana z inicjatywy Biura Turystyki Ministerstwa Komunikacji komisja, w której skład weszli również przedstawiciele P. T. K. oraz P. T. T. i pokrewnych organizacji turystycznych, opracowała szereg instrukcji i przepisów, dotyczących budowy i działalności schronisk turystycznych, a to dla ujednoczenia gospodarki schroniskowej wszystkich organizacji społecznych. W roku 1950 wynik prac tej komisji winien być zatwierdzony i wprowadzony w życie.

W roku 1948 Polskie Towarzystwo Krajoznawcze prowadziło 32 schroniska, zaś w roku 1949 42 schroniska.

Schroniska P. T. K. w roku 1949 udzieliły 119.940 noclegów.

W roku 1949 były w odbudowie 54 schroniska. Z tej liczby na rok 1950 przewidziano uruchomienie 22 schronisk. Czyli w roku 1950 będzie czynnych 64 schronisk turystycznych Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego.

Liczy powyższe mówią, że komórki Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego nie szczędziły ofiarnego wysiłku, aby w zakresie działalności schroniskowej osiągnąć jaknajlepsze wyniki.

Wdział Społecznej Opieki nad Zabytkami Przeszłości

Prezydium Zarządu Głównego P.T.K. na wniosek byłych członków dawnego Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości uchwałą z dnia 10 maja 1949 roku powołało do życia Wdział Społecznej Opieki nad Zabytkami Przeszłości w ramach Statutu PTK. Zjazd Delegatów PTK w Olsztynie zaaprobował decyzję Prezydium.

Przewodniczącym Wdziału został inż. arch. Jan Witkiewicz, sekretarzem dr. Stanisław Szymański. Inż. J. Witkiewicz jest Vice Prezesem Zarządu Głównego, zaś dr. Szymański członkiem Prezydium Zarządu Gł. PTK.

Nad całokształtem zagadnień społecznej opieki nad zabytkami przeszłości czuwa Rada Wdziału, do której powołani zostali następujący członkowie Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego: prof. dr. Włodzimierz Antoniewicz, mgr. Henryk Bogatowski, prof. dr. Gerard Ciołek, mag. Romana Gintyła, dr. Tadeusz Gostyński, doc. dr. Stanisław Herbst, dr. Witold Kieszkowski, dr. Józef Kluss, inż. arch. Piotr Koziński, dr. Aleksander Król, ppłk. Stanisław Łoza, inż. arch. Witold Matuszewski, prof. dr. Lech Niemojewski, prof. Jerzy Remer, mgr. Zbigniew Rewski, dr. Zofia Rothertowa, inż. arch. Marian Ruszkowski, inż. arch. Kazimierz Saski, dr. Stanisława Sawicka, dr. Janina Starzyńska, dr. Stanisław Szymański,

inż. arch. Jan Witkiewicz, prof. dr. Jan Zachwatowicz, prof. arch. Bruno Zborowski, art. mal. Władysław Wołynko. Przewodniczącym Rady Wydziału jest dr. Witold Kleszkowski, sekretarzem prof. dr. Gerard Ciołek.

W okresie sprawozdawczym zostały wykonane następujące prace:

1. Opracowano ramowy regulamin Wydziału.

2. W oparciu o ten regulamin ułożono: a) regulamin Rady Wydziału, b) regulamin Prezydium Wydziału, c) regulamin Referatu Wydziału, d) regulamin Sekcji Wydziału, e) regulamin dla Opiekuna Społecznego, f) wskazówki techniczne dla Opiekunów Społecznych.

Wyżej wymienione regulaminy i wskazówki techniczne ukazały się w druku jako odrębna publikacja.

3. Nawiązano kontakt z Ministerstwem Kultury i Sztuki, które aprobowало działalność Wydziału i zleciło władzom terenowym okazywanie pomocy w pracach Wydziału.

4. Na podstawie przesłanych przez Oddziały wykazów kandydatów powołano 30 Opiekunów Społecznych.

5. Następujące Oddziały PTK utworzyły Sekcje Społecznej Opieki nad Zabytkami Przeszłości: Gdańsk, Katowice, Łódź, Piotrków Tryb., Poznań, Tarnów, Toruń, Kielce.

6. Publikowano notatki informacyjne o społecznej opiece nad zabytkami przeszłości w — Ziemi —, — Ochronie Zabytków —.

7. Przygotowano specjalny numer — Ziemi — poświęcony całkowicie zagadnieniom opieki nad zabytkami.

8. Przygotowano 70 „tablic zabytkowych” i uzyskano zgodę Ministerstwa Kultury i Sztuki (Naczelnej Dyrekcji Muzeów i Ochrony Zabytków) na umieszczenie ich na zabytkowych obiektach.

9. Prezydium Wydziału interweniowało u właściwych instytucji w sprawie zabezpieczenia i konserwacji dworu Bogusławskiego w Glinnie i zabytkowego kościoła drewnianego w Bytomiu. Także Oddziały PTK ze swej strony wielokrotnie interweniowały u konserwatorów w sprawach zagrożenia obiektów zabytkowych.

10. Sekretarz Wydziału dr. Stanisław Szymański brał udział w posiedzeniach Zarządu Oddziałów PTK w Białymstoku, Katowicach, Piotrkowie Tryb., Poznaniu, Rzeszowie.

11. Współpracę nad zabezpieczeniem oraz dozór nad zabytkami podjęły następujące Oddziały: Biała Podlaska, Biskupiec, Gnieszno, Gorlice, Międzyrzec, Pabianice, Suwałki, Warka, Włocławek, Zamość. (nie powołując na razie oddzielnych sekcji Opieki nad Zabytkami Przeszłości).

Akcja muzealna

W okresie sprawozdawczym akcja muzealna P.T.K. może się wykazać szeregiem konkretnych osiągnięć.

1. Naczelne władze muzealne Ministerstwa Kultury i Sztuki uznały P.T.K. za prawnego wła-

ściciela muzeów w Piotrkowie Trybunalskim, Tomaszowie Mazowieckim i Włocławku, które to muzea były do tej pory utrzymywane niemal całkowicie z dotacji Ministerstwa Kultury i Sztuki.

2. W miesiącu grudniu 1949 roku przekazane zostały w zarząd i administrację Ministerstwa Kult. i Sztuki następujące muzea Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego: w Piotrkowie Tryb., Tomaszowie Maz., Włocławku, oraz zbiory muzealne w Kętrzynie, Łowiczu i Miechowie, łącznie w sześciu miejscowościach.

Przekazując muzea, jako część swego dorobku krajoznawczego, Zarząd Główny podjął na

Fot. J. Kobieliński

Dom Kromera w Bieczu

swym posiedzeniu plenarnym w dniu 11 grudnia 1949 roku uchwałę, w której z uznaniem wita inicjatywę Rządu o planowym przejmowaniu przez Państwo społecznych muzeów i zbiorów muzealnych i zobowiązuje się nie ustawać w wysiłkach w kierunku dalszego gromadzenia zbiorów zgodnie z planami państwowymi.

W związku z przekazaniem 6 muzeów, jako wieloletniego dorobku P.T.K. na odcinku muzealnictwa Zarząd Główny otrzymał podziękowanie Ministra Kultury i Sztuki; w piśmie tym podkreśla się również zasługi P.T.K. na odcinku muzealnictwa.

3. W okresie sprawozdawczym w oparciu o 6-letni plan rozbudowy sieci regionalnych muzeów krajoznawczych Wydział Muzealny PTK podjął organizację muzeów w oparciu o Oddziały P.T.K. w następujących miejscowościach: a) Biała Podlaska — w domu własnym, b) Biecz — w

Domku Kromera przekazany P.T.K. przez Miejską Radę Narodową, c) Krosno — w budynku przydzielonym Towarzystwu przez Miejską Radę Narodową, d) Lidzbark Warm. — w budynku własnym, e) Ojców — w baszcie zamkowej, będącej pod opieką P.T.K., f) Olkusz, g) Ostrowiec Świętokrzyski, h) Puławy — w Domku Gotyckim i świątyni Sybilli, i) Sandomierz — w budynku P.T.K., j) św. Krzyż — w budynku poklasztornym przydzielonym P.T.K., k) Warka — we Dworze w Winiarach, l) Myślenice — w budynku własnym P.T.K.

Wybitną rolę w organizacji muzeów odgrywają Oddziały Pol. Tow. Krajozn. w wymienionych miejscowościach. Z powyżej wymienionych muzeów na rok 1950 przypadnie uruchomienie muzeów w następujących miejscowościach: Ojców, Olkusz, Puławy, Sandomierz, Myślenice, Warka. Kierownik akcji muzealnej P.T.K. Viceprezes Józef Kołodziejczyk był w osobistym kontakcie z wszystkimi ośrodkami prowadzącymi akcję muzealną. Na cele organizacyjne niektórych muzeów Zarząd Główny wyasygnował subwencje w łącznej wysokości 350.000 zł.

W swej akcji muzealnej Polskie Towarzystwo Krajoznawcze kieruje się następującymi wytycznymi:

1. Regionalne muzea krajoznawcze są instytucjami oświatowo wychowawczymi, a przez wprowadzenie do muzeów nowej treści ideologicznej, odpowiadającej przemianom społeczno-gospodarczym Polski Ludowej muzea krajoznawcze winny szerzyć znajomość rodzimego kraju i upowszechniać dorobek kulturalny w oparciu o socjalistyczne wychowanie wśród jaknajszerszych mas społeczeństwa.

2. W tym zakresie Polskie Towarzystwo Krajoznawcze będzie prowadziło akcję muzealną zleconą mu przez Naczelną Dyрекcję Muzeów i Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Sztuki.

3. P.T.K. podejmować będzie organizację muzeów wspólnie z władzami terytorialnymi oraz organizacjami społecznymi o charakterze kulturalno oświatowym pod nadzorem Naczelnej Dyrekcji Muzeów i Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Sztuki.

4. Organizacją muzeów winny interesować się Koła Krajoznawcze Młodzieży Szkolnej P.T.K., traktując je jako pole do działalności miejscowych Kół

Naczelna Dyrekcja Muzeów Ministerstwa Kultury i Sztuki pismem z dnia 14 kwietnia 1950 roku L. dz. XIII-21/1/50 zakomunikowała Zarządowi Głównemu co następuje:

W odpowiedzi na pismo z dnia 6-XII-49 r. l. dz. 3093/49 oraz pismo z dnia 16-I-50 r. l. dz. 151/50 Ministerstwo Kultury i Sztuki wyraża gorące uznanie i szczerze podziękowanie za wytrwałą i owocną współpracę na polu muzealnictwa, w szczególności w organizowaniu nowych muzeów oraz w stałej opiece nad nimi.

Doceniając w pełni aktywność Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego w dziedzinie muzealnictwa

oraz wysoce pozytywne i lojalne ustosunkowanie się do wytycznych ogólnopństwowej polityki muzealnej, Ministerstwo zwraca się z uprzejmą prośbą o dalszą również wydatną pomoc Towarzystwa w realizowaniu upowszechnienia kultury przez tworzenie jej stałych pomników, jakimi są muzea.

W oparciu o dotychczasowe rezultaty owocnej współpracy Ministerstwo Kultury i Sztuki z pełnym zaufaniem powierza Towarzystwu opiekę nad muzeami regionalnymi wymienionymi w piśmie z dnia 6 grudnia 1949 r. l. dz. 3093/49, których otwarciu jest przewidziane w okresie rozpoczętego właśnie planu sześcioletniego.

Wytyczne P.T.K. oraz wyżej cytowane pismo Ministerstwa Kultury i Sztuki stanowią podstawę polityki muzealnej Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego. Ustalenie tych zasad jest poważnym osiągnięciem Wydziału Muzealnego Zarządu Głównego P.T.K.

Zbiory fotograficzne

Archiwum Fotograficzne Zarządu Głównego P.T.K. liczy obecnie 2.500 pozycji ze szczególnym uwzględnieniem fotografii Ziemi Odzyskanych. Zbiory te są stale uzupełniane nowymi kliszami i odbitkami. W okresie sprawozdawczym przystąpiono do opracowania katalogu rzeczowego zbiorów składającego się z wielu działów. Wydano i rozesłano zainteresowanym instytucjom Dzielnicy ułożony alfabetycznie miejscowościami. Archiwum Fotograficzne P.T.K. gromadzi klisze i odbitki z prawem reprodukcji. W roku 1949 wpływ z wykorzystania zbiorów wyniósł około 100.000 zł. Ze zbiorów korzystały w pierwszej mierze wydawnictwa własne P.T.K. oraz liczne instytucje wydawnicze.

Własne zbiory fotograficzne notujemy w następujących Oddziałach P.T.K. Białystok 22 egz., Gdańsk 11, Jelenia Góra 4, Kielce — 120, Łódź — 70, Myślenice — 20, Olkusz — 19, Olsztyn — 27, Płock — 30, Poznań — 48, Puławy — 200, Suwałki — 2.971, Wałbrzych — 50, Warka — 120, Zamość — 83, Zielona Góra — 71. Zbiory w Oddziałach noszą charakter regionalny.

Komisja Kół Krajoznawczych Młodzieży Szkolnej

Rok sprawozdawczy w działalności Kół Krajoznawczych Młodzieży Szkolnej P.T.K. uznać należy za pomyślny. Koła mają żywo w pamięci słowa Prezydenta Rzeczypospolitej Bolesława Bieruta, skierowane do uczestników Zjazdu Młodzieży Krajoznawczej w maju 1948 roku, a formułujące zadania Kół Krajoznawczych Młodzieży w sposób następujący:

„Tylko poznawszy swój kraj można najbardziej gorąco kochać go, tylko poznawszy swój kraj można naprawdę owocnie dla niego pracować. Dlatego też poznanie kraju to wielka i ważna misja społeczna. Wasze zadanie to

nie tylko poznać kraj, ale zachęcić do poznania kraju całą młodzież polską, całe społeczeństwo — to wielka misja społeczna.

Nad działalnością Kół sprawował opiekę Zarząd Komisji Kół Krajoznawczych Młodzieży Szkolnej P.T.K. w składzie następującym: prof. Leopold Węgrzynowicz — przewodniczący, Jadwiga Jaroszowa — zast. przewodniczącego, Józef Kołodziejczyk i Kazimierz Staszewski — delegaci Zarządu Głównego, Józefa Berggruen, Piotr Czaplak, dr. Maria Dobrowolska, Zofia Domaniewska, dr. Marian Gotkiewicz, Helena Millerowa, dr. Józef Staśko, dr. Tadeusz Prus Wiśniowski, oraz przewodniczący sekcji okręgowych: dr. Maria Czekańska z Poznania, Bronisław Szwałm z Łodzi, Stanisław Piątek z Rzeszowa, Jan Gruszka z Radomia, Jadwiga Pawlikowa z Gdańska, dr. Irena Porębska z Zabrze.

W tym składzie pod przewodnictwem p. Marka Arczyńskiego, Viceprezesa Zarządu Głównego P.T.K. Zarząd Komisji odbył swe uroczyste posiedzenie w dniu 27 listopada 1949 roku w Krakowie dla uczczenia trzydziestolecia działalności Kół Krajoznawczych Młodzieży Szkolnej P.T.K. W roku sprawozdawczym Zarząd Komisji miał zarejestrowanych w kartotece 640 Kół Krajoznawczych na terenie Polski. Koła działają przy szkołach średnich i podstawowych. Największą liczbę Kół zarejestrowano na terenie woj. śląskiego (177 Kół), łódzkiego (102 Koła), a więc na terenie ośrodków robotniczych. W woj. krakowskim zarejestrowano 71 Kół, warszawskim 59 Kół, poznańskim 51 Kół, szczecińskim 43 Koła, kieleckim 39 Kół, gdańskim 32 Koła, rzeszowskim 26 Kół, pomorskim 19 Kół, białostockim 12 Kół, lubelskim 7 Kół, olsztyńskim 1 Koło, wrocławskim 1 Koło. Ponieważ Koło obejmuje przeciętnie 50 członków, możemy uznać, że w Kołach Krajoznawczych mamy zorganizowanych 32.000 młodych krajoznawców.

Każde Koło obowiązane jest co roku po feriach szkolnych złożyć Komisji sprawozdanie ze swej działalności. Brak odpowiedniego aparatu biurowego w Komisji utrudnia wyegzekwowania od wszystkich Kół sprawozdania, dlatego też uzyskane materiały nie obejmują wszystkich Kół oraz wszystkich ich osiągnięć.

W jakim kierunku pracują nasze Szkolne Koła Krajoznawcze?

Główną podstawą ich pracy jest poznanie własnego regionu. Koła mogą się wykazać interesującymi opracowaniami własnego środowiska, najczęściej w oparciu o ankiety przygotowane przez Komisję, (np. Koło Liceum Męskiego w Jarosławiu przygotowało 50 opracowań własnego terenu), organizują wycieczki do najbliższych okolic, kursy dla przewodników krajoznawczych, urządzają wieczornice regionalne poświęcone zapomnianym tańcom ludowym, zwyczajom (np. Obrzęd Pucheraków zorganizowany przez Koło Krajoznawcze Szkoły Nr 2 w Krakowie); odczyty, gawędy, wieczory dyskusyjne, wystawy krajo-

znawcze, gromadzenie zbiorów muzealnych, opieka nad zabytkami przeszłości — oto dalsze formy działalności Kół.

Liczne Koła wydają własne gazetki ściennie, których ośmizowe numery przesłano Komisji.

Ujęcie dorobku 640 Kół krajoznawczych w formie szczegółowego sprawozdania wymagałoby wydania specjalnej publikacji. Zaznaczyć należy, że bardziej interesujące sprawozdania Kół omówiono w organie Komisji „Orlim Locie” Nr 7, 8 i 9 rocznika 1949.

Działające w niektórych województwach Komisje Okręgowe Kół Krajoznawczych poza działalnością koordynacyjną podjęły we własnym zakresie organizację zlotów krajoznawczych młodzieży. Kilka takich zlotów zorganizował Okręg Rzeszowski PTK, wplatając do programu zlotu wycieczki, wieczornice krajoznawcze, występy orkiestry krajoznawczej, narady działaczy krajoznawczych; wielki zlot w Bielsku zorganizował Okręg śląski działający w Zabrzu, udane zloty ma do zanotowania Okręg Warszawski i Gdański.

Przy pomocy funduszy uzyskanych staraniem Zarządu Głównego PTK od Głównego Urzędu Kultury Fizycznej Komisja w okresie ferii letnich zorganizowała dla młodzieży krajoznawczej 13 obozów krajoznawczych obejmujących z górą 300 uczestników. Obozy te nosiły następujące nazwy: Ustroń, Karpacki, Sudecki, Sudecko-Morski, Wleń, Nadmorski, Jablonka, Jurajski, Mazursko-Nadmorski, św. Lipka-Mazury, 2 obozy w Myślenicach. W okresie ferii zimowych Oddział Warszawski zorganizował obóz zimowy na Dolnym Śląsku przy udziale 50 uczestników. Obozy nagromadziły bardzo interesujące opracowania terenu. Wyniki pracy obozu Jurajskiego zestawione były na wystawie w Krakowie z okazji 30-lecia działalności Kół Krajoznawczych. Wyniki tych prac publikowane są na łamach Orlego Lotu.

Dużą pomocą w działalności Komisji Kół Krajoznawczych Mł. Szk. PTK jest Ośrodek Krajoznawczy w Krakowie ul. Starowiślna 48. W Ośrodku gromadzi się prace młodzieży oraz pomoce naukowe z zakresu krajoznawstwa. Do dyspozycji młodych krajoznawców jest biblioteka złożona z 600 dzieł, zbiór czasopism i wycinków prasowych, zbiór przeźrocy i aparat projekcyjny dla prelegentów. Staraniem Ośrodka wygłaszane są wykłady i odczyty dla nauczycielstwa z zakresu metodyki pracy krajoznawczej i dla młodzieży celem przygotowania jej do pracy krajoznawczej w Kołach.

Kierownikiem Ośrodka jest przewodniczący Komisji prof. Leopold Węgrzynowicz, a sekretarzem inspektor pracy krajoznawczej Jan Opiał. Ośrodek Krajoznawczy w Krakowie spełnia więc zadania Szkolnego Muzeum Krajoznawczego i Pracowni Krajoznawczej.

Trzydziestoletni dorobek Kół Krajoznawczych Młodzieży Szkolnej PTK jest pokaźny i różnorodny. W miarę upływu czasu dorobek ten musi

ulegać zmianom i przystosowywać się do nowych potrzeb. Zasadnicze zmiany ustrojowe i społeczno-gospodarcze doby współczesnej spowodowały konieczność gruntownego przemyślenia sprawy metod pracy Kół Krajoznawczych. Wynik prac Zarządu Głównego PTK w tej dziedzinie znalazł wyraz w memoriale PTK do Ministerstwa Oświa-

Fot. ze zbiorów P. T. K.

Na Wystawie Wychowania Fizycznego

fragment stoiska Oddziału Warszawskiego P. T. K.

ty. W memoriale tym Zarząd Główny PTK komunikuje Ministerstwu, iż po zanalizowaniu sprawy Kół Krajoznawczych Młodzieży Szkolnej PTK postanowił w najbliższym okresie działalności:

1. Położyć nacisk na wyrabianie w pracach krajoznawczych Kół naukowego poglądu na świat.

2. Powiązać i zacieśnić współpracę PTK na odcinku krajoznawstwa młodzieżowego ze Związkiem Harcerstwa Polskiego i Związkiem Młodzieży Polskiej oraz Związkiem Akademickiej Młodzieży Polskiej jako podstawowymi organizacjami ideologicznymi na terenie szkół stopnia podstawowego, licealnego i wyższego.

3. Zainicjować w Kółach Krajoznawczych nawiązanie łączności z pokrewnymi Kółami w krajach Związku Radzieckiego i Demokracji Ludowej w duchu internacjonalizmu.

4. Za przykładem Kół Krajoznawczych Związku Radzieckiego rzucić hasło: Krajoznawstwo szkolne musi być aktywne i praktyczne: Przewodnią myślą krajoznawstwa szkolnego powinna być myśl Karola Marksa: „Filozofowie w rozmaity sposób opisywali świat — sedno w tym, by go zmienić.”

Działalność naszych młodych krajoznawców winna być nastawiona na aktywny współdziałanie w zagospodarowaniu i uporządkowaniu kraju, na wykorzystanie bogactw, zabezpieczenie ich wartości itp. Zarówno strona teoretyczna zagadnienia jak i praktyczna winny znaleźć w pracach krajoznawczych równomierne zastosowanie.

5. Ścisłej związać Koła Krajoznawcze z zagadnieniami przebudowy ustroju społecznego, politycznego, prowadzonej z olbrzymim rozmachem odbudowy kraju, przebudowy życia gospodarczego na wsi i w mieście, wzmocnić zainteresowania zagadnieniami współczesności.

Działalność wydawnicza

Organem Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego popularyzującym krajoznawstwo był w dalszym ciągu miesięcznik — Ziemia — wydawany pod redakcją Komitetu Redakcyjnego. Na czele Komitetu do dnia 1 listopada 1949 roku stał dr. Stanisław Leszczycki, zaś od tego czasu poseł Marek Arczyński. W roku 1949 wydano 10 numerów — Ziemi — w tym dwa podwójne (1 i 2-gi, 5 i 6-ty). Łącznie rocznik 1949 liczył 256 stron, zaś ze splesem treści 264 strony, 174 ilustracje. Nakład wynosił 6.000 egz. Prenumeratarami — Ziemi — są członkowie P.T.K., czytelnicy i świetlice społeczne, szkoły, oraz miłośnicy krajoznawstwa.

Biuletyn Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego ukazywał się równoległe z — Ziemią — której też był częścią składową. Informował o przejawach pracy i życia w P.T.K. oraz dawał bieżącą kronikę krajoznawczo-turystyczną.

Organ Komisji Kół Krajoznawczych Młodzieży Szkolnej P.T.K. — Orli Lot — wydawany w Krakowie pod redakcją prof. Leopolda Węgrzynowicza wychodził w nakładzie 3.000 egz. Kolumny tego pisma wypełniały artykuły napisane przeważnie przez młodzież krajoznawczą. Dzięki inicjatywie prof. Władysława Szafera do Orlego Lotu dodawano stałe dodatki Państwowej Rady Ochrony Przyrody, który doбором treści i piękną szatą graficzną oddawał rzetelną usługę idei ochrony przyrody. Prenumeratarami — Orlego Lotu — są Koła Krajoznawcze, Inspektoraty Szkolne, czytelnicy uczniowskie oraz młodzież krajoznawcza. Niektóre numery rocznika 1949 zostały w całości wyczerpane.

W ramach — Biblioteczki Krajoznawczej — Zarząd Główny PTK wydał: J. Staśko — Koszalin. (1000 egz.) A. S. i J. Kołodziejczyk — Żelazowa Wola (3.000 egz.) J. Frankowski — Kołobrzeg

(1500 egz.), J. Staško — Słupsk (3.000 egz.), Wł. Szremowicz — Zespół portowy G—D (5.000 egz.)
Były to odbitki z — Ziemi — Wydano też tomik samodzielny W. Kowalskiego — Trasa W—Z. (10.000 egz.)

W ramach Biblioteczki Krajoznawczo - Wczasowej P.T.K. wydano trzy tomiki w rotograwiurowej okładce w opracowaniu W. Kowalskiego. Tytuły tych tomików: — Karpacz —, Bierutowice —, — Przesieka —. Tomiki te wydano w łącznym nakładzie 28.147 egz. Uprzednio z tego cyklu wydano informator dla wczasowiczów p.t. Spała.

Łączny nakład broszurek PTK wynosił w roku sprawozdawczym 58.000 egz.

W ramach współpracy z Instytutem Wydawniczym „Nasza Księgarnia” w cyklu „Piękno Polski” — ukazały się trzy dalsze bogato ilustrowane tomiki, każdy w nakładzie 15.000 egz. Są to: dr. Mieczysława Orłowicza — Sudety, Wandy Ludwig — Ziemia Kłodzka, Jana Reychmana — Podhale.

W ramach współpracy z „Czytelnikiem” ukazał się dalszy tomik o charakterze przewodnika krajoznawczego, mian. dr. Zawadowskiego — Wilanów.

Komisja Wydawnictw Pocztkowych Oddziału Warszawskiego, działająca na zlecenie Zarządu Głównego PTK wydała 220 wzorów pocztówek krajoznawczych o tematyce ogólnopolskiej, w tym piękne wzory łożwickich wycinanek. Łączny nakład tych pocztówek wynosił w roku sprawozdawczym 2.200.000 egz.

W nowych nakładach w roku 1950 pocztówki z wycinankami zostały uzupełnione nazwiskiem autora, a pocztówki z widokami — odpowiednim opisem krajoznawczym.

Ze względu na szeroko zakrojone plany w zakresie wydawnictw w roku 1950 Zarząd Główny PTK powołał dla tych wydawnictw specjalną Komisję Wydawniczą pod przewodnictwem posła Marka Arczyńskiego. Sekretarzem Komisji został Wacław Kowalski.

Działalność wydawniczą prowadziły również niektóre Oddziały PTK we własnym zakresie, mianowicie: Oddział w Elblągu wydał 7 wzorów pocztówek drukowanych i 5 wzorów pocztówek fotograficznych, Oddział w Myślenicach wydał prospekt p.t. Myślenice — lotnisko (2.000 egz.), Oddział w Olsztynie wydał Przewodnik po woj. olsztyńskim w opracowaniu dr. Prus Wiśniowskiego (5.000 egz.), oraz karty pocztówkowe z herbami miast Warmii i Mazur (28.000 egz.), Oddział w Piotrkowie wydał herb miasta Piotrkowa.

Z własnych wydawnictw z lat poprzednich w Oddziałach można nabyć:

Oddział w Jeleniej Górze: pocztówki z widokami Jeleniej Góry (drzeworyty) oraz widoki z Perły Zachodu.

Myślenice: dr. T. Prus Wiśniowski: Ziemia Myślenicka.

Sandomierz: Józef Pietraszewski, Przewodnik po Sandomierzu (zapas 538 egz.)

Tomaszów Maz.: Przewodnik po Tomaszowie Maz. (zapas 35 egz.).

Włocławek: Z. Arentowicz — Ze starego Włocławka (zapas 15 egz.). Z. Arentowicz — O roku 1863 na Kujawach i o Bartku Nowaku (81 egz.).

Zielona Góra: Jednodniówka — z materiałami o dziejach i teraźniejszości Zielonej Góry

Akcja odczytowa

Dla ułatwienia Oddziałom akcji odczytowej, Zarząd Główny P.T.K. powołał w roku 1949 prelegenta objazdowego ob. Kazimierza Rapacza z Krakowa.

Prelegent objazdowy P.T.K. posiada do dyspozycji własny aparat projekcyjny, odpowiedni zbiór przeźroczy, ekran, plakaty. Opracował 5 tematów do odczytów. Z nich temat — Trasa W—Z — cieszył się największym powodzeniem. Jest to zjawisko zrozumiałe; cały naród składa się na odbudowę Stolicy, każdy obywatel rad jest zobaczyć, jak postępuje dzieło odbudowy. Odczyt Kazimierza Rapacza zastępuje mu wycieczkę do stolicy lub do tej wycieczki zachęca.

Mniejsza liczba odczytów Kazimierza Rapacza dotyczyła piękna Krakowa oraz twórczości Jana Matejki.

O rozmiarach akcji naszego prelegenta objazdowego mówią liczby sprawozdania za pierwszy kwartał 1950 roku. A więc w styczniu 1950 roku ob. Rapacz wygłosił 42 odczyty przy udziale 7.175 słuchaczy (Leszno, Wolsztyn, Wschowa, Kargowa, Chwalin, Sucha, Maków Podhalański), w lutym 41 odczytów przy udziale 5.341 słuchaczy (Radom, Kozienice, Pionki, Garbatka, Zwolen, Solec n/W., Zbąszyń Wkp.) W marcu 46 odczytów przy udziale 11.263 słuchaczy (Katowice, Sosnowiec, Gliwice, Zbąszynek, Poznań, Włocławek, Tczew, Pelplin, Gdańsk, Gdynia, Leba, Lebork, Toruń). W jednym więc kwartale prelegent wygłosił 129 odczytów przy udziale 23.779 słuchaczy. Odczyty te wygłaszane były w świetlicach fabrycznych, wojskowych, w domach wczasowych, szkołach, w salach odczytowych, w świetlicach wiejskich. Łącznie w roku 1949 ob. Rapacz wygłosił 253 odczyty przy udziale 45.000 osób. Zaś w okresie 5 miesięcy 1950 roku 203 odczyty przy udziale 39.499 słuchaczy. Notatki w dzienniku pracy ob. Kazimierza Rapacza, skreślone ręką kierowników świetlic i działaczy oświatowych, wyrażają się bardzo pochlebnie o akcji prelegenta objazdowego P.T.K.

Niezależnie od akcji Zarządu Głównego 30 Oddziałów P.T.K. w okresie sprawozdawczym prowadziło własną akcję odczytową, organizując w roku 1949 — 191 odczytów (w roku 1948 — 159), przy udziale 21.214 słuchaczy (w roku 1948 —

12.740). Łącznie więc w okresie sprawozdawczym mamy do zanotowania ok. 550 odczytów P.T.K. przy udziale 65.000 słuchaczy. Większą liczbę odczytów zorganizowały następujące Oddziały P.T.K.: Biała Podlaska — 11, Gdańsk — 10, Kielce — 18, Kraków — 28, Myślenice — 22, Rzeszów — 20, Warszawa — 10, Włocławek — 13.

Akcja biblioteczna

Poważną rolę w pracy krajoznawczej odegrać winny biblioteki krajoznawczo turystyczne. Celem zasilenia bibliotek w Oddziałach Zarząd Główny wysłał wszystkie własne wydawnictwa Oddziałom dla ich bibliotek.

Główną biblioteką krajoznawczą jest Biblioteka Zarządu Głównego PTK w Warszawie ul. Smulikowskiego 6/8. Pracują w niej dwie osoby, w tym jedna wykwalifikowana bibliotekarka. Kierowniczką biblioteki jest J. Poczętowska.

Dział wydawnictw książkowych tej biblioteki liczy 6.034 pozycji tytułowych. Z księgozbioru dawnego zostało do opracowania jedynie 200 broszur. Przedwojenny księgozbiór w okresie sprawozdawczym został uzupełniony drogą zakupów w liczbie 301 pozycji tytułowych. Oprawiono 256 woluminów.

Wydzielono 600 pozycji dubletów, dla których założono specjalną kartotekę. Wyeliminowano drobne wydawnictwa propagandowe w ilości 108 sztuk, założono bibliotekę podręczną, wydzielając dzieła treści ogólnej w ilości 95 tytułów w 172 woluminach. Przystąpiono do opracowania działu czasopism i periodyków przedwojennych. W okresie sprawozdawczym uporządkowano 204 pozycje tytułowe, co stanowi trzecią część stanu

posiadania tego działu. Dział czasopism bieżących liczy 57 pozycji. Założono kartotekę czasopism.

Uzupełniono na bieżąco katalog alfabetyczny w/g układu autorów lub haseł, geograficzny według miejscowości, zapoczątkowano katalog dzieł świąteczny. Ogółem biblioteka założyła 52 klamry katalogowe i dwie kartoteki szufladkowe

Bibliotekę udostępniono autorom opracowującym zagadnienia krajoznawcze.

Zaczątek biblioteki posiada każdy Oddział P.T.K. z darów przesyłanych przez Zarząd Główny.

Większe zbiory biblioteczne zanotowano w następujących Oddziałach: Białystok — 448 dzieł, Katowice — 81 dzieł, Kraków 434 dzieła, Kielce — 1200 dzieł, Lublin — 100 dzieł, Łódź — 153 dzieła, Myślenice — 50 pozycji, Olkusz posiada Słownik Geograficzny w 15 tomach, Piotrków posiada bogate zbiory biblioteczne, które obecnie są porządkowane, Poznań — 277 dzieł i 58 map, Radom — 200 tomów wziętych w depozyt z miejscowego Muzeum, Toruń — 105 dzieł, Warszawa — 500 pozycji.

Oddziały w swoich sprawozdaniach wysuwają pod adresem Zarządu Głównego postulat wzywający do opracowania katalogu wzorcowej biblioteczki zawierającej minimum 50 tytułów najważniejszych dla krajoznawstwa i turystyki dzieł.

Tym wykazem będą się kierować Oddziały przy zakupach dla bibliotek. Zarząd Główny zgodnie z życzeniem Oddziałów taki wykaz opracuje. Oddziały domagają się również przekazania dla ich bibliotek dubletów głównej biblioteki krajoznawczej Zarządu Głównego, który to postulat również zostanie uwzględniony.